

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ О. ДОВЖЕНКА В ШКОЛІ: НОВІ ПОГЛЯДИ

Проблема вивчення творчості письменника у школі не нова. Вона була й зараз залишається об'єктом дослідження педагогів, психологів, методистів. Зокрема, творчість О. Довженка протягом останніх десятиріч стала предметом багатьох досліджень. Адже Довженко – письменник широких творчих інтересів, поет слова та екрану, графік і живописець, геніальний режисер-новатор, самобутній прозаїк і драматург, оригінальний сценарист, публіцист й оратор, етнограф і фольклорист, мистецтвознавець та філософ. Ось таким багатогранним є феномен творчості О. Довженка. І тому зрозуміло, чому про Довженка вже багато написано студій, статей і спогадів. Це книги Ю. Барабаша, І. Рачука, статті К. Волинського, Л. Новиченка. Незаперечним і є те, що програмою з української літератури передбачено вивчення творчості О. Довженка в школі. Адже аналіз літературної спадщини Олександра Довженка посідає особливе місце в гуманітарному вихованні учнів. Його твори є багатим матеріалом для формування в учнів і патріотичних почуттів, бо О. Довженко насамперед був сином України. Тільки справжній патріот може сказати: "Чи може бути надмірною любов до батьківщини? Ні. Немає такої любові. І моя не була, хоч і я вмер від неї" [Довженко, 1981: 285]. Серед праць, присвячених вивченню творчості О. Довженка в школі, слід відзначити книги С. Плачинди, С. Пультер, статті М. Куценко, В. Саєнко, Л. Решодько, О. Ісакової, Н. Ткаченко.

Освоєння завдання словесника у процесі вивчення життєвого і творчого шляху О. Довженка – намалювати живий образ митця, сформувати в школярів уявлення про його багатогранний талант [Жила, 2001:221]. Погоджуючись з цією думкою, пропонуємо вивчення творчості О. Довженка спланувати так, щоб розкрити його велич не тільки в українській, а й у світовій культурі.

Щодо вивчення творчості Довженка в школі є безліч думок. Поширеною стала думка про те, що потрібно розкрити його феномен, заглиблюючись у дивосвіт його захоплення, відображення його особистості у творі, визначити засоби вираження авторської позиції. Світлана Жила пропонує центр уваги на уроці зосередити на питанні: митець і його творчість. Адже творчість – це процес, рух, розвиток, де все взаємопов'язане, де світобачення, ідеї визначають засоби відтворення художньої картини світу [Жила, 2001:222]. Але все ж такі успішні навчання залежить від розумових і вікових можливостей школярів. І навіть якщо навчальна діяльність не викликає в учнів інтересу, вона може бути успішною, коли виконання завдання усвідомлюється як необхідність, зумовлена логікою навчального процесу, розуміється практичне значення учіння. У сучасних дослідженнях науково обґрунтовується система потреб, які повинні домінувати на уроках і сприяти активізації творчих сил учнів. Це передовсім потреба у самовираженні, нових враженнях, творчості, спілкуванні, співпраці, взаєморозумінні [Горб, 2001: 56].

На нашу думку, на сучасному етапі шкільного літературознавства для досягнення такого результату необхідно використовувати інтерактивні технології, які формують в учнів уміння уникати конфліктних ситуацій під час суперечливих митань, дають змогу розв'язувати проблемні питання та ситуації. Учні глибше занурюються в навчання, відчувають потребу обговорити те, що здобули разом, а це сприяє зміцненню зв'язків між учнями.

Метою нашої статті є спроба використати інтерактивні технології на уроках з вивчення творчості О. Довженка. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) розглянути використання пошукових методів інтерактивних технологій під час вивчення творчості О. Довженка у старших класах;
- 2) з'ясувати, які групи допомоги вчителю слід організувати на уроках з вивчення творчості О. Довженка.

До пошукових методів інтерактивного навчання, які можемо застосовувати під час вивчення творчості О. Довженка, відносимо такі: сократівську бесіду, ділову гру, дискусію, мікродискусію, метод творчої лабораторії, метод мозкової атаки, метод саморозвитку, проблемний семінар, метод „Акваріум”.

Наводимо приклад уроку на тему: „О. Довженко: трагічне життя і титанічна творчість”, на якому використовуємо метод проблемного семінару. Суть цього методу полягає в тому, що учні доводять певні істини, пройшовши шлях суперечок і дискусій, застосовуючи форми групової роботи. По-перше

завдання вчителя - розподілити роботу над вивченням життєвого і творчого шляху письменника між трьома творчими групами. Кожна творча група працює над поставленим рядом запитань.

- І творча група розв'язує такі завдання:
1. Світ дитячих та юнацьких захоплень. Освіта.
  2. Червоні декорації. Дипломатична діяльність.
  3. У вирі літературно-політичного життя.
  4. Співець доби.
  5. У „Московському засланні”.

ІІ творча група працює над такими запитаннями:

- О. Довженко: 1. Художник 2. Письменник 3. Філософ 4. Економіст 5. Сценарист 6. Публіцист.
- ІІІ творча група:

1. Режисерська діяльність.
2. Ю. Яновський і О. Довженко.
3. Українська кінематографія і Довженко.

Своєрідний захист роботи кожної групи можна провести за системою запитань:

1. Доведіть, що нелегким і трагічним був шлях О. Довженка – людини, митця, політика.
2. Жив митець у драматичний для України час втрати ілюзій. Якою ціною куплене життя і можливість творити?
3. Чи зміг письменник у тяжкий час вистояти і реалізувати свої таланти, не погодитись на роль „блання епохи”? (В. Стус „Феномен доби”)
4. Чи варто пов'язувати два поняття: О. Довженко і українська кінематографія?

Сократівська бесіда передбачає постановку проблемних запитань і пошук шляхів їх розв'язання. Пропонуємо запитання до твору „Зачарована Десна”. Основна мета запитань – дослідження особливостей композиції твору:

1. Визначте роль вступу в повісті, роль ліричних описів, філософських відступів Довженка-автора, авторських монологів.
  2. Як автор мотивує епізодичність, непослідовність сюжетного розвитку подій? (оповідач – малий Сашко).
  3. Доведіть, що „Зачарована Десна” складається з новел, які тематично пов'язані між собою?
  4. Чи співвідноситься у повісті образ автора з образом оповідача?
- Під час вивчення твору „Зачарована Десна” можна використати і метод мікро- дискусії на тему „Суть людського щастя”:

- Що, на вашу думку, являє собою щастя?
- Хто або що робить людину щасливою?
- Чи можна щастю навчитися?
- У чому бачить щастя малий Сашко?
- Чи є, на вашу думку, „Зачарована Десна” твором, що вчить у буднях, праці, у турботах і клопотах творити щастя?

У процесі роботи над вивченням твору „Україна в огні” можна провести мікродискусію про роль художньої літератури на війні:

- Пригадайте твори, які з'явилися на початку війни? (П. Тичина „Матері забуть не можу”, М. Рильський „Слово про рідну матір”, В. Сосюра „Любіть Україну”)
- Яке призначення цих віршів?
- Чому радянська влада відразу не заборонила ці твори?
- Який образ є домінуючим у цих творах? (Образ України)
- Яке завдання прози під час війни?
- Як О. Довженко реалізував це завдання?

На одному з етапів вивчення твору „Україна в огні”, при розборі проблеми ренегатства (моральне потворення), радимо використати метод „Обери позицію”. Суть цього методу досить проста. Учні вибирають певне розв'язання проблеми і доводять правильність цього розв'язання, аргументуючи вибір, оперуючись цитатами з тексту. У цьому допоможуть такі завдання:

1. Чи можна виправдати будь-яку війну?

2. Чи потрібно дотримуватися певних моральних принципів під час війни? Яких?
3. У чому вищість моральних цінностей українського народу?
4. Якою є „ахілєсова п'ята" нашої психології?
5. Як ви оцінюєте вчинок Христі Хутірної?
6. Якою повинна бути кара за зраду Батьківщині?

Метод „Коло ідей" передбачає висловлення кожним учнем їх поглядів щодо вирішення поставленого завдання. Цей метод передбачає кілька етапів:

- визначення завдання і способів його розв'язання;
- висунення власних гіпотез;
- обробка нагромадженого матеріалу, систематизація;
- аргументація висновків.

Цей метод радимо використати при визначенні проблем кіноповісті „Україна в огні". Кожну із запропонованих ідей вчитель може записувати на дошці, що полегшить етап обговорення ідей та виділення основних. Закінчуємо роботу доведенням істинності всіх тверджень.

Метод „Творча лабораторія" передбачає, що учасники мікрогруп розкривають свої творчі здобутки, власні вірші, міні-твори, новели, сценарії. Пропонуємо теми для написання творчих робіт:

- „Опис вечірньої ріки в довженківському стилі";
- „Усі ми родом із дитинства";
- „Зачарована Десна" – казка генія про власне дитинство";
- „Доля жінки у війні";
- „Війна – страшна перевірка цінностей, ідеалів, віри";
- „У житті завжди є місце для подвигів";
- „Світ дорослих людей очима малого хлопчика";
- „Сім'я – невичерпна скарбниця народної творчості, мудрості";
- „Щасливий я, що лічив у тобі зорі на перекинутому небі...";
- „Як можна стати щасливим";
- „Проблема української державності очима О. Довженка";
- „Україна в огні" – біль за долю рідного народу в роки війни.

Інтерактивні методи передбачають і самостійну навчачу роботу учнів. Вчитель може сформувати групи допомоги. Це своєрідна індивідуальна робота з обдарованими дітьми. Така робота спонукає учнів до пошуків чогось нового і цікавого, бажання самому щось створити, об'єктивно оцінювати роботу інших учнів на уроці. Пропонуємо вчителю при вивченні творчості О. Довженка створити такі групи допомоги:

Група „Пошук мемуарів" (2-3 чол.).

Старшокласників завжди цікавить особисте життя письменника, біографія та творчість, тому і варто створити таку групу. Основне завдання членів групи розшукувати і наводити мемуарні свідчення самого автора або думки про нього відомих діячів. Використання на уроці таких матеріалів зацікавлює учнів, допомагає правильно трактувати проблемні питання.

Наприклад:

Народ мій український чесний, тихий і роботящий, що ніколи не зазіхав на чуже, потерпає і гине, спантелечений, обездолений в арийській катівні. Болить у мене серце день і ніч".

О. Довженко. „Щоденник"

Я син свого часу, і весь належу сучасникам своїм.

О. Довженко. „Щоденник"

Він лишився як дерево, що вічно цвіте, вічно плодоносить, як великий мислитель, який може стояти поряд із Сократом і Гомером.

А. Малишко

Життя прекрасне, інакше люди давно би вже зневірилися в нього.

О. Довженко

Слов'янство поки що дало світові в кінематографії одного великого митця, мислителя, поета – Олександра Довженка.

Чарлі Чаплін

Довженко належить усьому світові і справді є найбільшим митцем планети.

Д. Робінсон

Навіть у мистецькому середовищі Довженко сприймався як художник унікальний, він ніс на собі карб мислителя.

Олесь Гончар

„Експертна" група (3-4 чол.).

Члени групи стежать за висловленням оригінальних ідей, розкриттям проблем, допомагають об'єктивно оцінити роботу на уроці.

Група „Творче мислення"

У склад групи входить кілька здібних учнів, які мають творче мислення. Вони працюють над завданнями такого типу: доповнити авторський текст, написати свою версію твору, зробити власний портрет – опис героя.

Отже, інтерактивне навчання – це діалогічне навчання, якому притаманна тісна взаємодія вчителя та учня. Використання на уроці інтерактивних методів забезпечує емоційне і вдумливе сприйняття матеріалу як мистецтва слова, формує якісні й системні знання, вільне оперування ними в новій ситуації. Такі уроки передбачають інтеграцію знань з різних предметів, бо саме вчитель літератури вводить літературознавчі знання в історичний, світовий літературний та загальнокультурний контекст. На перший план висуваються потреби дитини в пізнанні, самоствердженні, творчості, емоційній насолоді, спілкуванні, праці, самостійності, теоретичній та практичній озброєності, грі.

Завдяки використанню інтерактивних методів учні формують власне бачення щодо місця в літературній творчості О. Довженка, орієнтовно визначають позицію, своє місце в сучасному світі. Використання описаних методів на уроках вивчення творчості О. Довженка допомагає глибше і детальніше розглянути творчість митця, відстоювати свої погляди щодо визначення основних рис, особливостей творчості письменника.

ЛІТЕРАТУРА

Горб О. Компаративістика на уроки літератури: Вивчення у 7 класі творчості О. Довженка // Рідна школа. – 2001. – №11. – С.56-59.

Жила С. "Творчість Довженка – це передовсім він сам..." // Українська мова й література в середніх, школах, гімназіях, ліцей, колежіах. – 2002. – №1. – С.221-234.

Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Методичний посібник / Авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пирожко. – К.: Просвіта, 2002. – 168 с.

Довженко О. П. Твори: В 5-ти т. К.: Дніпро, 1985. – Т.5. – 357 с.

Степанішин Б. І. Викладання української літератури в школі. -К.: Проза, 1995. – 254 с.

О.А. Павлушенко, А.В. Ткачук

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

З кожним роком, комп'ютер усе ширше використовується в усіх сферах суспільного життя, стає невід'ємною частиною нашої культури. І тому досягнення належної освіти неможливе без вивчення інформаційних технологій. Програмоване навчання у школі дає достатню можливість для поглиблення аналізу навчального матеріалу, виділення в ньому логічно завершених і послідовно зв'язаних частин. Комп'ютеризація навчального процесу забезпечує своєчасну і повну зворотну інформацію про хід навчання, допомагає досягти високої активності й самостійності учнів, індивідуалізувати підхід до кожного з них та навчити їх прийомам самоконтролю [Якименко, Рибалко, 2001:49].

Урок української мови у комп'ютерному класі вимагає додаткової підготовки та чіткої організації. Учителю потрібно більше зусиль і часу, щоб підготуватися на належному рівні. Але ці зусилля не бувають марними. У пам'яті кожного учня, навіть найменш здібного, залишається той мінімум знань, який створює умови для подальшого засвоєння матеріалу.

Освоєння учнями новітніх технологій розвиває не тільки навички алгоритмічного мислення, але й логічного, тобто вміння міркувати, доводити, ставити запитання, давати чіткі відповіді, формувати конструктивні пропозиції та обґрунтовувати їх, розширює можливості для розвитку творчого мислення. Застосування інформаційних технологій сприяє самовираженню учня, урізноманітнює уроки рідної

поета –

Застосування

Застосування